

Jocurile cu măști

Dintre creațiile folclorice tradiționale, obiceiurile suscită tot mai stăruitor interesul omului contemporan, interes argumentat de impresionanta lor rezistență în timp, ca și de multiplele valori umane și sociale pe care le poartă. Căci dacă la o privire superficială obiceiurile ni se înfațșează ca ample manifestări folclorice, spectaculoase și pitorești, cercetându-le vom descoperi că ele incifrează înțelesuri adânci asupra relațiilor omului cu lumea înconjurătoare, cu natura, asupra relațiilor interumane, dar și asupra soluțiilor ca lucrurile să reîntre în normal atunci când – dintr-un motiv sau altul – rânduiala lumii a fost stricată. Viața socială tradițională cunoștea o anumită rânduială iar obiceiurile exprimă diversele aspecte ale acestei rânduiei, ca un autentic mecanism creator și păstrător de ordine.

Folcloristica a grupat obiceiurile populare tradiționale în două mari categorii:

1. Obiceiuri calendaristice sau „de peste an”, care sunt structurate în patru cicluri și corespund celor patru anotimpuri (obiceiuri de primăvară, de vară, de toamnă și de iarnă);

2. Obiceiuri ale vieții de familie (care marchează importante momente din viața omului – nașterea, nunta, înmormântarea).

Dintotdeauna și la toate popoarele sărbătorile au marcat o trecere, un prag în scurgerea implacabilă a cotidianului. Creator de cultură,

omul a conștientizat discontinuitatea timpului, pragurile între ani și anotimpuri, între perioadele de maximă intensitate ale anumitor îndeletniciri (agricultură, păstorit etc.), între momentele mai importante din viața sa (nașterea, căsătoria, moartea), marcându-le prin acte necotidiene, prin diverse rituri și ceremoniale. Din acest punct de vedere, sărbătorile noastre de peste an trebuie să le socotim pauze ce ritmează desfășurarea cotidianului, praguri prin care se trece de la un răstimp la altul, de la o perioadă de muncă intensă la alta de relaxare, începuturi și sfârșituri. Sfârșituri care nu înseamnă niciodată o încheiere definitivă, ci un nou început.

În România și, mai ales, în Moldova (ținutul natal al membrilor Ansamblului Folcloric „Busuiocul”), calendarul manifestărilor de peste an asigură un loc distinct sărbătoririi Crăciunului și Anului Nou. Caracterul esențial al acestei sărbători este, desigur, bucuria și încrederea cu care omul întâmpină trecerea de la anul vechi la anul nou, începutul unei noi perioade de vegetație, ale unei noi etape din viața lui și a semenilor săi. Cele 12 zile, care îi alcătuiesc ciclul (25 decembrie - 6 ianuarie), cuprind o serie de rituri și ceremoniale cu dominantă semnificație augurală. Marcând pragul dintre cei doi ani, acestea se înfațșează sub semnul trecerii de la ceea ce am trăit, la ceea ce vom trăi, de la ceea ce cunoaștem, la ceea ce vom cunoaște, de la ceea ce am făcut, la ceea ce am dori să facem. Nu numai bogatul repertoriu de obiceiuri (colindatul, jocurile cu măști, reprezentațiile de teatru folcloric), ci și toate comportările oamenilor - de la împodobirea caselor, până la băuturile și mâncărurile îmbelșugate, la dansuri și petreceri - toate se fac din convingerea că Anul Nou este o sărbătoare de început, *Festum incipium*. Și, potrivit concepției fundamentale a faptului dintâi, cum va fi începutul, așa va fi întreg anul care vine.

La nivelul mentalității populare tradiționale, anul care deja a

îmbătrânit (Anul Vechi) va sfârși, în cea din urmă noapte a sa, într-o stare de haos. Este momentul când „cerurile se deschid”, lăsând ca lumea de aici să comunice cu lumea „de dincolo”. Urâtul și frumosul, răul și binele se amestecă într-un vârtej transpus simbolic în **carnaval**. Amintind despre carnaval, vorbim despre măști și travesti-uri, despre dans și pantomimă. Aceasta este o încercare a oamenilor de a deveni, fie doar și pentru o singură zi, altceva și altcineva, de a se ascunde în spatele unor măști ca astfel totul să le fie permis. Maska îi asigură celui care o poartă o nouă identitate și libertate neîngrădită de acțiune.

În satele din Moldova au fost semnalate peste 100 de obiceiuri de iarnă care aparțin categoriei **jocurilor cu măști**, între care cele mai cunoscute sunt: „Jocul Caprei”, „Jocul Cerbului”, „Jocul Căiuților”, „Jocul Ursului”. **Măști zoomorfe**, capra, cerbul, căiuții sau ursul reprezintă superpersonajul spectacolului, în jurul căruia se află alte numeroase personaje secundare. Majoritatea acestora sunt **măști antropomorfe** (moșnegi, babe, draci, țigani, țigănci, negustori, doctori etc.), care evoluează dinamic și zgomotos, improvizând scene hazlii spre a înveseli asistența. Protejați de **obrăzare** (măști care acoperă doar capul) ori de **măști-costume** (care acoperă întreg corpul), personajele jocurilor cu măști au rolul de a ironiza, de a demasca și satiriza, de a sancționa tot ceea ce a fost imperfect de-a lungul anului. Căci acest moment este cel mai propice pentru a purifica și prezice. Rostirea și gestul sunt modalități de a lua în stăpânire și de a alunga Răul fie doar și prin pomenirea și figurarea ipostazelor sale.

Mascații sunt personaje care au anumite infirmități, dar ele nu evidențiază doar pe cele ale trupului, ci sugerează anumite infirmități morale: lenea și desfrăul, lăcomia și zgârcenia, fățarnicia, lașitatea și lăudăroșenia etc.

Constantin DONEA

De menționat că personajele cu măști din obiceiurile de iarnă poartă denumirea generică de **Urâți**, alături de aceștia existând și o altă categorie de interpreți, **Frumoșii** (reprezentați de tineri și tinere îmbrăcați în frumoase haine de sărbătoare și manifestând un comportament lipsit de stridențe). Aceste personaje par a fi elemente contradictorii. Fără a se urmări anularea unuia din cele două grupuri, relațiile dintre ele se realizează lă-sându-le pe amândouă să viețuiască într-o continuă tensiune. Așadar, armonia spectacolului nu reprezintă absența, ci echilibrul contrastelor.

Măștile obiceiurilor de iarnă sunt confecționate din materiale diverse: blană, postav, lemn sau aramă. Adesea sunt împodobite cu materiale strălucitoare (poleială, mărgelă, hârtie colorată, cioburi de oglindă etc.). Ele se pregătesc, în secret, cu mai mult timp înainte de a fi folosite. De confecționarea măștilor se ocupă uneori purtătorii lor, de cele mai multe ori însă această îndeletnicire o au anumiți oameni din sat. Munca lor este plătită cu bani ori cu diferite produse alimentare.

Obiceiul trebuie îndeplinit corect și această grijă a impus să se acorde o mare importanță formei lor. Respectul față de tradiție și grija pentru forma obiceiurilor au făcut ca în satele cu viață tradițională, anumite persoane cu aptitudini și interes să se specializeze în pregătirea jocurilor cu măști.

Ca acte de comunicare, jocurile cu măști au un limbaj complex, însumat din îmbinarea exprimării verbale cu cea muzicală și coregrafică, cu cea gestică și mimică ori cu diverse reprezentări clasice. Toate aceste sisteme de comunicare nu numai că se întrepătrund, dar se determină și se completează reciproc, asumându-și concomitent, succesiv sau alternativ, sarcina susținerii mesajului exprimat de respectivele manifestări folclorice.

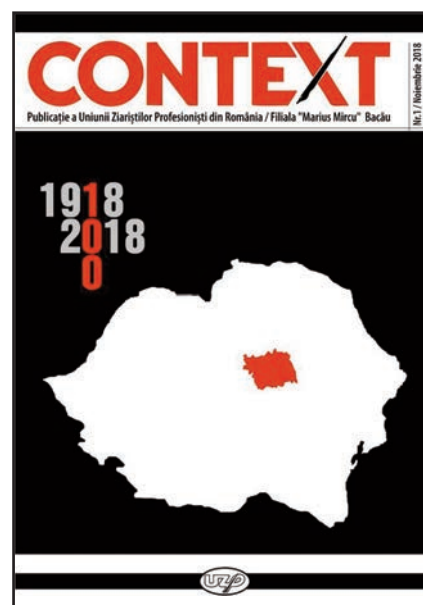
Muzica și dansul sunt nelipsite în spectacolele jocurilor cu măști. Ele însuflețesc evoluția diverselor personaje, dau un ritm susținut acțiunii „scenice”, constituie fondul dinamic al momentelor de pantomimă. În cele mai multe cazuri coregrafia spectacolelor cu măști este luată din repertoriul petrecerilor țărănești care au loc în zilele de duminică. Ritmurile de bază ale dansurilor sunt ritmuri binare și se

încadrează de cele mai multe ori în măsura 2/4. Se întâlnesc multe contratimpuri, iar în unele situații accentele din aceste ritmuri se deplasează prin sincope. În afară de ritmurile binare se întâlnesc și ritmuri ternare în măsurile 3/4 (Jocul de tipul „Mușamaua”), 3/8 („Hora de mână”), precum și ritmurile binare în subdiviziune ternară în măsura 6/8 (horele bătrânești).

Muzica spectacolelor cu măști o constituie de regulă melodiile dansurilor amintite mai sus, melodii de o construcție simplă, formate din 2, 3, 4, sau chiar mai multe fraze melodice, fiecare având 4 sau 8 măsuri. Instrumentele folosite de preferință în aceste ocazii sunt fluierul, cimpoiul, cobza, vioara, țambalul mic, trompeta. În ultima vreme, jocurile cu măști sunt însoțite de formații cu un număr mare de instrumentiști, uneori chiar de fanfare.

În prezent, scenariile obiceiurilor tradiționale românești sunt, de bună seamă, sensibil schimbate. Mai putem vorbi de reminescente arhaice, de unele secvențe cu caracter ritual sau de prezența, ici-colo, a unor obiecte și gesturi magice.

Marea lor rezistență în timp, dăinuirea până în zilele noastre a obiceiurilor tradiționale (implicit a celor legate de sărbătorile de iarnă) își are explicația în capacitatea de a suporta, în cadrul evoluției lor, a unui proces de mutație funcțională treptată, exprimat sintetic prin pierderea valențelor rituale, accentuarea valențelor ceremoniale și, în ultimă instanță, a celor artistice. Fenomenul a fost bine surprins de savantul român Mircea Eliade, care sublinia că **demagizarea este unul din aspectele esențiale ale evoluției obiceiurilor populare.**

La începutul lunii noiembrie a apărut primul număr al publicației Filialei „Marius Mircu” a Uniunii Ziaristilor Profesioniști, **Context**. O revistă consistentă, care încă de la prima apariție confirmă țintele dezvoltate de Ștefan Radu, redactorul-șef, în editorial: „*Context*” *ne dorim să fie o publicație a jurnaliștilor băcăuani, o tribună liberă unde să se exprime toți colegii noștri. Va fi, sperăm, un spațiu de dezbatere pentru problemele breslei, dar și pentru cele ale comunității în care trăim. Aici își vor găsi locul textele care, din diverse motive, autorii nu au dorit să le publice în alte părți. Vom fi atenți cu specii vitregite de presa ultimelor ani precum reportajul sau pamfletul, vom da prioritate și faptului pozitiv (contrar părerii că „doar trenul care întârzie este o știre, nu și cel care vine la timp!”), mai ales că trăim vremuri în care normalitatea a devenit fapt excepțional. Și, mai ales, nu vom ignora derapajele economice, politice, morale sau de altă natură pe care le sesizăm în jurul nostru. Singurii „stăpâni” sunt cititorii și conștiințele noastre. De asemenea, „Context” dorim să devină spațiul jurnalistic pentru „antrenarea” noii generații de aspiranți la această profesie. Deschidem paginile noastre pentru tinerii din facultățile băcăuane care doresc să-și ascute penița pe subiectele care-i framântă. În sumarul celor 146 de pagini întâlnim semnăturile ziaristilor Cornel Cepariu, Liliana Adochiței, Silvia Pătrășcanu, Mihai Buznea, Elena Țintaru, Leonard Popa, Ștefan Olteanu, Dan Sion, Gheorghe Bălțătescu, Gheorghe Baltă, Ovidiu Pauliuc, Roxana Neagu, Ioan Enache, Cornel Galben, Eugen Verman, Florin Crăciun, dar și altele, precum cele ale lui Vilică Munteanu, Mihaela Băbușanu, Ioan Dănilă, Victor Eugen Mihai, Dorin Dodiță, Ioan Bișcă, Adrian Gheorghiu, Vasile Doros, Romulus Dan Busnea, Marius Manta ș.a. Îi dorim viață lungă și condeie agere!*

C. HANGANU